

Hankesuunnitelma

Yhdessä pyydetty ja porukalla viljelty - kylän kokoiset ympäristöteot

1. Hankkeen taustatiedot

Hankkeen nimi: Yhdessä pyydetty ja porukalla viljelty - kylän kokoiset ympäristöteot

Hankkeen lopetuspäivämäärä: 1.3.2026-31.11.2027

Hankkeen ohjausryhmä:

Leader Pohjoisin Lappi ry/Hanne Suokanerva, vara Pinja Tossavainen

Leader Pohjoisin Lappi ry, kalaleader, Marjaana Aarnio

Luonnonvarakeskus, Rainer Peltola

Lapin tutkimuslaitos Kevo, Otso Suominen

2. Hankkeen julkinen kuvaus

Lapin kylien vahvuutena on omavarainen ja luontolähtöinen elämäntapa, jossa jakamis- ja kiertotalous ovat luontainen osa arkea. Elämää rytmittää luonnon vuotuinen kierto ja siihen liittyvät elinkeinot ja harrasteet, kuten metsästys, eräily, keräily, viljely, poronhoito ja kalastus. Kylien perinteisen elämäntavan harjoittaminen on vähentynyt väestön ikääntyessä ja osaaminen ei siirry enää luontaisesti jälkipolville. Luontolähtöiset elämäntavan peruspilarit ovat murenemassa, kun pitkään jatkunut väestökato on hiljalleen syönyt kylien sosiaalista pääomaa ja hiljainen tieto on katoamassa.

Kyläympäristöt tarjoavat edelleen avaimet omavaraiselle ruoantuotannolle ja -hankinnalle. Ne sijoittuvat viljavien maiden ja vesistöjen äärelle ja maatalousvaltaisella alueella on vielä osaamista ja konekantaa ruoantuotantoon. Isojen järvien alueella toimii myös useita ammattikalastajia, joilla on resursseja tiedon lisäämiseen. Lämpenevä ilmasto voi pidentää kasvukautta ja mahdollistaa uusien viljelykasvien kokeilun. Viljeltyjen raaka-aineiden lisäksi metsäluonto tarjoaa monipuolisesti aineksia terveelliseen ruokavalioon. Haasteena luonnonantimien hyödyntämisessä on metsästäjien ja keräilijöiden ikääntyminen, ruokatottumusten muutos ja arjen kiireisyys.

Lämpenevä ilmasto tuo mukanaan uusia mahdollisuuksia, mutta myös riskejä. Elinolosuhteiden muutokset mahdollistavat eteläisimpien lajien leviämisen yhä pohjoisemmaksi, vaarantaen pohjoisten, muutoksille herkempien lajien säilymisen. Kylien kulttuuriympäristöissä elää lukuisia silmällä pidettäviä ja uhanalaisia lajeja, joiden kasvuympäristöä tehokkaasti leviävät vieraslajit kaventavat. Vastaavasti haittalajiksi lukeutuvien eläimien riistanhoito on vaarantunut metsästyseuran jäsenistön ikääntymisen ja kaupungistumisen myötä. Vieraslajien torjuntaan tarvitaankin tietoa, osaamista ja uusia tekijöitä.

Hankkeen toimenpiteillä lisätään lasten, nuorten ja maaseudun asukkaiden tietämystä ja osaamista omavaraisesta ruoantuotannosta, säilytyksestä ja käytöstä, luonnonantimien keräämisestä, riistan ja kalan pyynnistä ja hyödyntämisestä sekä vieraslajien torjunnasta. Tietoa ja osaamista lisätään perinnetiedon siirtymistä vahvistamalla, luennoin, webinaarein, käytännönläheisin työpajoin ja pilottien avulla. Laajana tavoitteena on vahvistaa asukkaiden ilmastonmuutokseen varautumista ja

edistää kylän kokoisia ilmasto- ja ympäristötekoja. Hanketta toteutetaan Leader Pohjoisin ry:n toiminta-alueella yhdessä yhteistyötahojen kanssa.

3. Hakijan esittely ja hankkeen resurssit

Hankkeen hakijana on Leader Pohjoisin Lappi ry. Yhdistys on paikallinen Leader-ryhmä, jonka tehtävänä on maaseudun elinvoiman ja viihtyvyyden lisääminen toiminta-alueellaan. Yhdistys myöntää rahoitusta ruohonjuuritasolta nouseviin hankeideoihin omasta rahoituskiintiöstä ja hallinnoi Kahdeksan vuodenajan koti -strategiaa toteuttavia hankkeita. Yhdistyksellä on käynnissä oman tuotannon hanke; Puhtaat poukammat ja raikkaat rannat, jossa keskitytään asukaslähtöiseen ja asumisviihtyvyyttä lisäävään vesistöjen kunnostamiseen sekä maaseuturahoitteinen Porisevat porstuat ja pohjoiset kulttuurimaisemat -hanke, jonka tavoitteena on kulttuuriympäristöosaamisen lisääminen. Marraskuussa päättyy oman kiintiön Kyläväärtit -hanke, jossa on kannustettu kyliä suunnitelmalliseen kehittämiseen ja tuettu yhdistysten toimintaa.

Yhdistyksen toimintaa johtaa 12 jäseninen ja kolmikantainen hallitus, jossa on edustajia koko toiminta-alueelta. Hallitukselle viedään hankeraportti jokaiseen kokoukseen ja kerrotaan hankkeissa tehdyt toimenpiteet, tulevat toimet ja kuullaan hallituksen jäsenien evästyksiä hankkeen toteuttamiselle. Osassa hankkeissa on oma ohjausryhmä, jotka pyritään kokoamaan asiantuntijuuteen pohjautuen. Yhdistyksellä on vahva hankeosaaminen, joka on karttunut useamman ohjelmakauden aikana. Hankkeiden johtamisesta vastaa yhdistyksen toiminnanjohtaja tai vaihtoehtoisesti kehittämisspäällikkö. Hankkeen taloudenseurannasta vastaa yhdistyksen hallintokoordinaattori. Kirjanpidon hoitaa ostopalveluna Aallon Lappi. Yhdistyksen taloudellinen tilanne on vakaa ja se pystyy hallinnoimaan ja väliaikaisrahoittamaan hankkeita.

Resurssit

Hankkeelle palkataan projektityöntekijä, jonka vastuulla on hankkeen toimenpiteiden toteutus yhteistyössä yhdistyksen muun henkilöstön kanssa ja yhteistyökumppanien tuella. Hankkeelle varataan osa-aikaisen projektityöntekijän palkkakulut 21 kuukauden ajaksi. Työaikaprocentti vaihtelee työtehtävien mukaan. Oletettavaa on, että kasvukausi on kiireisintä aikaa ja talvikuukausina työntarve on vähäisempi. Projektityöntekijän työtehtäviin kuuluu hankkeen kokonaistoteutus yhdessä yhdistyksen kehittämisspäällikön kanssa. Kehittämisspäällikkö jyvittää työpanosta hankkeelle 10–20 % riippuen työtarpeesta n. 12 kuukauden ajan. Kehittämisspäällikön tehtävään kuuluu hankkeen teknisen toteutuksen neuvonta, verkosto-osaaminen ja maisemanhoidon asiantuntijatehtävät sekä muut avustavat tehtävät. Hankkeen hallinnollisia tehtäviä hoitaa hallintokoordinaattori, joka jyvittää työaikaa hankkeelle n.5 %. Työnkuvaan kuuluu lisäksi hankeviestinnän ja hintatason selvityksien ohjeistaminen, taloudenseurannan laatiminen sekä muut avustavat tehtävät.

Hankkeen yhteistyökumppanien rooli on tuoda tietoa ja osaamista hankkeen toteuttamisen tueksi ja ohjata tarvittaessa hankkeen toimenpiteitä. Yhteistyökumppanina voi toimia mm.

4. Hankkeen tarve, tausta, kohderyhmä, hyödynsaajat ja toteutusalue

4.1 Tarve ja tausta

Omavaraisen ruoantuotannon osaaminen on katoamassa

Leader Pohjoisin Lappi ry:n alue on harvaan asuttu ja suhteellisen vähäväkinen. Asutus on sijoittunut pääosin isojen vesistöjen varrelle, jossa on ollut parhaat mahdollisuudet perinteisten elinkeinojen harjoittamiselle. Elinkeinojen muutosten ja elintason kasvun myötä asutusta on ohjautunut kunta- ja tunturikeskuksiin, mutta myös laajalti pienempien jokien ja järvien rannoille. Lapin luonto-olosuhteet koetaan erityislaatuiseksi ja alueen kiinnostavuus on kasvanut elämän arvojen muuttuessa luonto- ja ympäristökeskeisimmiksi. Samaan aikaan kylien vanhojen sukujen väestö on ikääntynyt. Kylien väestörakenteessa näkyy voimakkaasti elinkeinorakenteen muutos, kaupungistuminen ja poliittisten päätösten yhteisvaikutus, joka on tyhjentänyt maaseutua ja keskittänyt asutusta taajamiin.

Kylien vahvuutena on aina ollut omavarainen ja luontolähtöinen elämäntapa, jossa jakamis- ja kiertotalous ovat osa luontaista arkea. Elämää on rytmittänyt luonnon vuotuinen kierto ja niihin liittyvät elinkeinot ja harrasteet, kuten metsästys, eräily, keräily, viljely, poronhoito ja kalastus. Kylien perinteisen elämäntavan harjoittajat ovat kuitenkin ikääntyneitä ja heidän mukanaan monet luontolähtöiset elämäntavan peruspilarit ovat murenemassa. Osaaminen ei ole siirtynyt enää jälkipolville luontaisesti. Pitkään jatkunut väestökato on hiljalleen syönyt kylien sosiaalista pääomaa ja hiljainen tieto on katoamassa.

Maaseudulla on monenlaisia hyödyntämättömiä resursseja, jotka herättämällä voidaan vahvistaa omavaraista ruoantuotantoa. Kylien asukkailla on erityistä maastotuntemusta, viljelytaitoja ja paikalliseen tietoon pohjautuvia niksejä hyvän sadon saamiseksi sekä säilöntään ja valmistukseen. Kylistä löytyy merkittävän paljon vähällä käyttöasteella olevaa maanviljelykoneistusta, pohjoista perimää olevia maatiaislajeja ja piholla kukoistavia vanhoja perennoja, jotka ovat vaarassa hävitä lopullisesti uusien lajien ja tietämyksen puutteen vuoksi. Maatiaislajien säilyttäminen on nähty tärkeäksi myös valtakunnantasolla, koska ne selviävät usein paremmin ääriolosuhteissa, vaativat vähemmän lannoitusta ja parantavat maan mururakennetta. Esimerkiksi Hämeen ammattikorkeakoulun, Luonnonvarakeskuksen ja Novia:n toteuttama Kaunis kaura -Maatiaisviljoista elinvoimaa -hanke (toteutusaika: 1.9.2025–31.12.2027), edistää syvä- ja laajajuurisen maatiaiskauran käyttöä viljelyssä.

Metsien ja järvien monipuoliset antimet

Lapin metsäluonto tarjoaa monipuolisesti raaka-aineita terveelliseen ruokavalioon. Metsämarjat, luonnonkalat, riista ja sienet ovatkin monen lappilaisen perheen tavanomaista ravintoa. Kotitarvekalastus on edelleen vahvaa ja maaseudun nuorille se on tärkeä ajanviettotapa. Leader Pohjoisin Lappi ry on hallinnoinut vuosikymmenien ajan Lapin kalaleader toimintaa, jolla on edistetty ja tuettu ammattikalastuksen harjoittamista alueen isoissa järvissä. Ammattikalastusta tukevia rakenteita, kuten kalankäsittelylaitoksia, löytyy kattavasti.

Haasteena paikallisten raaka-aineiden hyödyntämisessä on metsästäjien, kalastajien ja keräilijöiden ikääntyminen, ruokatottumusten muutos, ruokateollisuuden muuttuminen entistä nopeammin valmistettaviin teollisiin ruokiin ja arjen kiireisyys. Elämäntapa on muuttunut yksilökeskeiseksi, joka näkyy monissa arjen valinnoissa. Metsässä liikkuminen ja oman ruoan hankinta kuuluu luontaiseksi osaksi arkea yhä harvemmille, eikä osaaminen siirry enää yhtä usein sukupolvelta toiselle. Jotta metsien raaka-aineiden hyödyntäminen osana ruokavaliota säilyisi vahvana osana lappilaista elämäntapaa, tulee maaseudun asukkaita ja etenkin nuoria tukea niiden hyödyntämisessä. Asukkaat tarvitsevat innostusta metsän antimien hyödyntämiseen, osaamista lajitunnistukseen, tietoa parhaista kasvupaikoista, käytännön opetusta raaka-aineiden käsittelyyn ja säilytykseen sekä oppia luonnon antimien monipuoliseen valmistukseen. Kala voi olla vahvemmin mukana päivittäisessä ruokavaliossa, kun sen pyynti-, käsittely- ja valmistusosaamista vahvistetaan nuoresta lähtien.

Erilaisten kurssien ja työpajojen myötä voidaan vahvistaa osaamista kestävän luonnon hyödyntämisestä, vahvistaa kotiseutuidentiteettiä ja paikallisen maastontuntemusta sekä tukea teemaan liittyvän paikallisen tiedon säilymistä.

Vieraslajit verottavat luonnon monimuotoisuutta

Haitalliset vieraslajit ovat yksi suurimmista uhkatekijöistä luonnon monimuotoisuudelle (MMM). Vieraslajien torjuntaa ja levinneisyyden torjuntaa ohjaa EU-tason artikkelit ja kansallinen lainsäädäntö. EU:n vieraslajiasetuksessa (1143/2014) on määritelty vieraslaji, haitallinen vieraslaji sekä EU:ssa haitalliseksi säädetty vieraslaji. EU komission hyväksymä vieraslajiluettelo sisältää ne vieraslajit, jotka on todettu aiheuttavan niin merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle, että ne edellyttävät yhteisiä torjuntatoimia koko Euroopan unionin tasolla. Lisäksi Suomen vieraslajilaissa ja -asetuksessa on säädetty kansallisesti haitallisista vieraslajeista, jotka eivät kuulu EU:n vieraslajiluetteloon, mutta joita voidaan pitää Suomen oloissa haitallisina.

Kylien vähäisessä käytössä olevat pellot, niityt ja ravinteikkaat rannat antavat otollisen kasvualustan ahnaasti leviävälle vieraslajeille. Rehevät ranta-alueet ovat pirstoutuneet useille maanomistajille, koska aikanaan kaikki tilat ovat halunneet osansa ravinteikkaasta viljelysmaasta. Nyt niiden omistajat asuvat usein kaukana ja ovat tietämättömiä kasvuston tilasta. Vaikka laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (1709/2015) edellyttää, että kiinteistön omistajan tai haltijan on huolehdittava kohtuullisista toimenpiteistä kiinteistöllä esiintyvän, luonnon monimuotoisuudelle haitallisen vieraslajin hävittämiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi, ei toimenpiteet toteudu käytännön tasolla.

Tiedonpuutteen vuoksi vieraslajeja voidaan kasvattaa edelleen myös pihossa, esimerkiksi viitapihlaja-angervo ja kurturuusu ovat edelleen tavanomaisia pihojen koristekasveja. Vieraslajit.fi -sivustojen havaintokartan mukaan havaintoja on tehty tasaisesti koko Leader Pohjoisin Lappi ry:n alueella. Kylien asukkaat tarvitsevat osaamista, tukea ja apua maatalousluonnon monimuotoisuutta uhkaavien vieraslajien oikeaoppiseen hävittämiseen. Vieraslajien torjunnasta on olemassa paljon tietoa netissä, mutta se ei tavoita kaikkia asukkaita. Asukkaiden omat voimavarat voivat olla myös riittämättömät torjuntatyöhön. Kyliin tarvitaan tiedon lisäksi käytännönläheisiä työpajoja sekä uusia yhteistyömalleja ja kannustimia, jotta vieraslajien leviämistä voidaan hidastaa.

Yksi tehokas tapa torjua rehevillä mailla leviäviä vieraslajeja on kylämaiseman aktiivinen hoito. Hoidolla tarkoitetaan perinteisen maatalouden luomien elinympäristöjen hoitoa raivaamalla,

niittämällä, niitokset keräämällä sekä laiduntamalla. Kylämaisemassa on myös muita erityisiä elinympäristöjä, kuten kiviaitoja, joiden kunnostus ja hoito lisäävät lajiston monipuolisuutta. Kylämaiseman hoidolla lisätään asukkaiden viihtyvyyttä, parannetaan niukkaravinteisuudesta pitävien kasvien elinympäristöä ja vähennetään vieraslajien kasvuedellytyksiä. Kylien maisemanhoitoon on saatavilla erilaisia rahoituksia, joiden hyödyntäminen edellyttää kylätoimijoiden aktivointia ja neuvontaa sekä hakuprosesseissa tukemista.

Suomessa metsästettävät eläimet on jaettu riistalajeihin, rauhoittamattomiin lajeihin ja haitallisiin vieraslajeihin. Vieraslajit ovat lajeja, jotka ovat levinneet luontaiselta levinneisyysalueeltaan uudelle alueelle ihmisen mukana joko tahattomasti tai tarkoituksella. Jotkin vieraslajeista menestyvät erityisen hyvin ja ovat huomattava uhka aiheuttaessaan vahinkoa mm. alkuperäislajeille ja ekosysteemeille. Pesukarhu, piisami, rämemajava ja supikoira on säädetty EU:ssa haitallisiksi vieraslajeiksi ja minkki kansallisesti merkitykselliseksi haitalliseksi vieraslajiksi. Vieraslajien torjuntaa ohjaa EU:n vieraslajiasetus ja kansallinen lainsäädäntö eli laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (1709/2015 ja 682/2019) sekä valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (682/2019) sekä metsästyslaki. Lainsäädäntöä on päivitetty siten, että vieraslajien hävittämistä ei katsota enää metsästykseksi, jolloin niiden pyynti on mahdollista metsästysajoista riippumatta. Luonnon monimuotoisuuden kannalta paras aika poistaa haitallisia vieraslajeja, kuten supikoira ja minkkiä, on kevät ennen lajien lisääntymiskautta.

Lapissa minkkejä on pyydetty vuosikymmenet, mutta supikoira on uudempi tulokas. Vieraslajikantojen hallinta on pääasiassa metsästyseurojen tehtävänä, mutta vieraslajien torjuntaan voi osallistua myös metsästyseuroihin kuulumattomat henkilöt. Loukkujen ja rautojen virittäminen ei edellytä metsästyskorttia, mutta henkilöllä pitää olla riittävä osaaminen eläimen lopettamiseen. Ampuminen on usein nopein tapa lopettamiseen ja supikoiran osalta ainoa hyväksyttävä lopetustapa.

Vieraslajien torjuntaan tarvitaan aina maanomistajan tai metsästysoikeuden haltijan lupa. Valtaosa kylien läheisistä yksityismaista on vuokrasopimuksella metsästyseuran hallinnassa, jolloin pyyntioikeus vieraslajeille on vain metsästyseuran jäsenillä, jollei vuokrasopimus mahdollista metsästysoikeuden siirtämistä edelleen. Valtionmailla pienpetopyyntiä voi tehdä maanomistajan luvalla, samoin kiinteistön omistaja voi pyydystää ja tappaa haitallisen vieraslajin pihapiiristä tai rakennuksesta.

Aktiivinen metsästyseuran jäsenistö on ikääntymässä, jolloin myös haittalajien torjujia on entistä vähemmän. Ilmaston lämpeneminen voi tehdä Lapin alueen entistä suotuisammaksi elinympäristöksi vieraslajeille ja vastaavasti heikentää luontaisten lajien elinmahdollisuuksia. Vieraslajien torjuntaan tarvitaan uusia tekijöitä.

4.2 Tarve

Alueen asukkaat ja erityisesti lapset ja nuoret tarvitsevat innostusta, tukea ja koulutusta omavaraisuuden lisäämiseen sekä metsän ja vesistöjen antimien hyödyntämiseen. Kyläyhteisöt ja maanomistajat tarvitsevat konkreettista tukea ja apua vieraslajien torjuntaan sekä pieniin ilmato- ja ympäristötekoihin, joilla parannetaan kyläalueen luonnon monimuotoisuutta. Haittaeläinten torjumiseksi tarvitaan uusia tekijöitä, osaamisen lisäämistä ja eri toimijoiden kohtauttamista käytännön tasolla. Paras tapa opettaa uutta on käytännönläheiset ja asiantuntijoiden vetämät useamman päivän työpajat. Toinen tärkeä osa kokonaisuutta on kylien luontaisen luonto- ja

ympäristötiedon tallentaminen ja ymmärrys, että perinen elää vain, jos se elää ja muuttuu ajan tarpeisiin.

4.3 Kohderyhmä ja hyödynsaajat

Hanketta toteutetaan Leader Pohjoisin Lappi ry:n toiminta-alueen seitsemän kunnan alueella, jotka ovat Utsjoki, Inari, Sodankylä, Savukoski, Pelkosenniemi, Kemijärvi ja Salla.

Hankkeen kohderyhmänä ovat alueen koulujen oppilaat, kylien asukkaat ja yhdistykset, aiheista kiinnostuneet muut henkilöt sekä kylien kiinteistöjen omistajat, joilla on mahdollisesti tarvetta vieraslajitorjuntaan. Välillisesti hyödynsaajina voi olla myös alueen metsästysseurat ja paikallisyhdistykset kuten Martat, mikäli ne saavat hankkeen myötä uutta jäsenistöä. Avoimien webinaarien kohderyhminä on koko Lapin alueen asukkaat.

5. Hankkeen tavoitteet, tulokset, vaikutukset sekä seuranta ja raportointi

Hanke vahvistaa Leader Pohjoisin Lappi ry:n alueen asukkaiden omavaraisuutta, tulee kyläympäristöjen luonnon monimuotoisuuden säilymistä sekä parantaa valmiutta kylien ympäristö- ja ilmastotekoihin sekä välillisesti tukee sopeutumista ilmastonmuutokseen.

Hankkeen myötä tieto ja osaaminen omavaraisuudesta, luonnonantimien hyödyntämisestä, vieraslajeista ja niiden torjunnasta sekä maatalousluonnon monimuotoisuudesta on lisääntynyt. Koulujen ja kylien asukkaiden yhdessä tekemät ilmasto- ja ympäristöteot jäävät osaksi vuotuista toimintaa. Kylissä toteutetaan omaehtoisia ilmasto- ja ympäristötekoja ja osataan hyödyntää erilaisia rahoituskanavia. Teemoihin on löydetty uusia toteutusmalleja ja tietoisuus asioista on levinnyt. Erilaiset pilotit innostavat uusia toimijoita vastaavanlaiseen toimintaan.

Kylien ja eri toimijoiden omavaraisuuteen ja luontolähtöiseen elämäntapaa liittyvä arvokas tieto toimii pohjana uuden elävän kulttuurin elvyttämisessä. Hankkeen läpileikkaavana teemana on se, että perinne on ajassa elävää ja muuttuvaa.

Määrälliset tavoitteet ovat seuraavat:

Ruoantuotanto ja keräilyosaamisen lisääminen paikallistasolla

- luennot ja webinaarit 4kpl (esim. vieraslajit ja niiden torjunta, haitalliset lajit ja niiden torjunta, perinnekasvit osana omavaraista ruoantuotantoa tai yksittäisten lajien kasvatuksen ja pyyntimenetelmien esittely), 80hlö
- koululaisten ja kyläläisten kanssa toteutettavat yhteisöviljelykokeilut 4kpl (erilaisten hyötykasvien viljelykokeilut), 40hlö
- Marja- ja sienikurssit. Tunnistus, käsittely sekä valmistustyöpajat 7kpl, 70hlö
- Kalastusretket sekä käsittely- ja valmistustyöpajat 4kpl, 40hlö
- Muut yhteisölähtöiset pilotit 2kpl, 20

Luonnon monimuotoisuuden vaaliminen vieraslajitorjunnalla

- Kyläkohtaiset vieraslajityöpajat ja vieraslajikävelyt 7kpl, 42hlö
- Pienpetojen loukkujen valmistus ja pyynnin harjoittelu käytännön tasolla 4kpl, 40hlö
- Maatais- ja perinnelajityöpajat ja -kävelyt 2kpl, 20hlö

Toimenpiteillä osallistetaan yhteensä 352 henkilöä.

Talkootyötavoite hankkeessa on yhteensä 834 tuntia

Hanke tuottaa erilaista materiaalia koululaisille ja maaseudun asukkaille teemojen edistämiseksi. Aineistossa yhdistyy perinne ja sen hyödyntäminen tämän päivän tarpeisiin.

Viestinnän tavoitteena on nostaa hyviä esimerkkejä ilmasto- ja ympäristöteoista muiden kylien ja asukkaiden innostamiseksi sekä tuottaa helposti lähestyttävää opetusmateriaalia maaseudun asukkaille, että koulujen käyttöön.

6. Hankkeen laajempi viitekehys

Kylien elämäntavan vahvistaminen tukee Euroopan unionin yhteistä maatalouspolitiikkaa, jonka yhtenä kärkenä on myönteisiin ilmasto- ja ympäristötekoihin panostaminen. Arktisen neuvoston arvion (2017) mukaan ilmastonmuutos lisää vieraslajien levinneisyyttä arktisella alueella ilmaston muuttuessa niille suotuisammaksi, jonka takia aikainen varautuminen ja vieraslajien tunnistaminen on avainasemassa luonnon monimuotoisuudelle aiheutuvien vahinkojen minimoimiseksi.

Maaseuturahasto voi tukea ohjelmakaudella 2023–2027 investointeja ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen, luonnonvarojen kestävään hoitoon ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen. Hankkeen myötä syntyy mahdollisesti hankkeita, jotka toteuttavat maaseuturahaston ilmasto- ja ympäristötavoitteita.

Leader Pohjoisin Lappi ry:n Kahdeksan vuoden ajan -koti strategiassa ilmasto- ja ympäristöasiat on huomioitu omana toimenpiteenä kaikissa painopisteissä. Kärkenä on sopeutuminen, ennakointi ja varautuminen ilmastonmuutoksen tuomiin muutoksiin sekä erilaiset kylien kokoiset ympäristöteot, ratkaisut ja tiedon lisääminen teemaan liittyen. Lisäksi tavoite on vahvistaa asukkaiden luontosuhdetta. Hankkeen toteutustapa on Leader-toimintatapaa tukeva. Hanke toteutetaan paikallistasolla, sen ensisijaisena kohderyhmänä on alueen asukkaat ja hankkeen toimet suunnitellaan yhteisöllä lähtöisesti.

Kansallinen tavoite on luonnon monimuotoisuuden lisääminen, jota toteutetaan CAP-ohjelman eri toimenpiteillä. Rahoitusta ohjataan mm. yhdistysten ja yksityisten henkilöiden maatalousluonnon monimuotoisuutta lisääviin toimiin sekä erillisellä Helmirahoituksella, jonka tavoitteena on perinteisen maatalouden myötä syntyneiden arvokkaiden perinnebiotooppien ennallistaminen. Hankkeen vieraslajien poistoon liittyvät toimet parantavat kyläalueen luonnon monimuotoisuutta. Haitallisten vieraslajien torjuntaa on pyritty lisäämään Euroopan unionin tasolta laatimalla vieraslajiasetus, jota vastaavasti kansallisella tasolla on tuettu laventamalla vieraslajien pyyntiin liittyviä rajoituksia.

7. Hankkeen toteutus, aikataulu ja riskit

Hankkeessa etsitään kylälähtöisesti pohjoiseen maaseutuun ja sen elämäntapaan liittyvää osaamista ja vahvistetaan sen siirtymistä nuoremmille polville. Hankkeen toimenpiteet tarkentuvat pohjautuen kylien ja koulujen tarpeisiin. Yhdistävinä tekijöinä kaikissa hankkeen toimenpiteissä on ilmasto- ja ympäristöosaamisen vahvistaminen ja näkyvien ratkaisujen aikaan saaminen. Lapsille ja nuorille kohdistuvat toimenpiteet suunnitellaan yhdessä koulujen kanssa. Hankkeen piloteilla haetaan vaikuttavuutta ja siksi ne suunnitellaan yhteisölähtöisesti huomioiden koko prosessi ja elinkaari.

Hanke on jaettu kahteen teemaan:

7.1 Ruoan hankinnan omavaraisuuden tukeminen.

Teema on laaja ja se keskittyy viljelyosaamisen tukemiseen ja lähimetsien ja luonnonkalan antimien hyödyntämiseen osana omavaraista ruoantuotantoa. Hankkeessa lisätään viljelyosaamista pohjoihin olosuhteisiin soveltuvista lajeista, joissa ruoantuotantomäärät ovat vähintään kohtuulliset. Viljelykokeiluissa suositaan maataislajeja tai muita vanhoja kantoja. Aiheesta järjestetään kaikille avoimia luentoja ja tilaisuuksia omavaraiseen ruoanhankintaan liittyen. Pääpaino on erilaisissa kokeiluissa, joissa perustetaan yhteisöviljelmiä tai opetuskohteina hyödynnettäviä yksityisviljelmiä. Hankkeessa ostetaan asiantuntijuutta paikallisilta viljelijöiltä ja muilta asiantuntijoilta. Lisäksi osallistetaan paikallisia osaajia, joiden tietämystä myös tallennetaan. Pilottikohteissa huomioidaan koko viljelykierto itämisprosessista säilytykseen. Koulujen kanssa suunnitellaan yhteisöviljelmiä, joissa tavoitteena on oppilainen viljelytaitojen lisääminen ja niiden hyödyntäminen arkiruokailuissa.

Omavaraisuuteen liittyen järjestetään myös pilotteja, joissa opetellaan kalastusta, kalojen käsittelyä ja valmistusta sekä marjojen ja sienien keruuta, säilytystä eri menetelmin ja valmistusta. Teemaa voidaan laajentaa myös muihin tarpeisiin, kuten metsästyksen, riistan käsittelyyn ja valmistukseen sekä kotiteurastukseen ja sivuvirtojen hyödyntämiseen valmistukseen saakka. Asiantuntijoina hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan paikallisia asukkaita ja työpajoihin liitetään mukaan keskustelua entisajan kalastus- ja metsästyksmaiden sekä tapojen muutoksesta.

Pilottien ensisijainen kohderyhmä on lapset ja nuoret sekä kylien asukkaat, joissa on innostusta asian edistämiseen.

Teeman sidosryhmät: Lapin kalatalouskeskus, Luonnonvarakeskus, koulut, Maaseutuviranomaiset, paikalliset viljelijät, ammattikalastajat, Lapin Kalaleader, riistanhoitoyhdistys, metsästysseurat, paliskunnat, Lapin Martat, osakaskunnat.

7.2 Luonnon monimuotoisuus asuinympäristössä vieraslajeja vähentämällä ja torjumalla sekä perinnebiotooppien hoitoa tukemalla

Hankkeessa lisätään tietoisuutta vieraslajeista kylätason tilaisuuksissa ja työpajoissa. Työpajat keskitetään alueille, joissa asukkaat osoittavat aktiivisuutta vieraslajien torjuntaan. Työpajat ovat käytännönläheisiä ja niissä tutustutaan eri vieraslajeihin, poistetaan niitä, hoidetaan jälkihuolto ja sovitaan jatkotoimenpiteet. Hanke tuottaa selkeää ja kohderyhmän huomioivaa materiaalia

vieraslajeista huomioiden jo olemassa olevan materiaalin. Vieraslajien torjuntaan etsitään uusia toteutustapoja osallistamalla muualla asuvat maanomistajat, koululaiset ja muut aiheesta kiinnostuneet toimijat. Hankkeessa lisätään tietoa perinteisistä perennoista vieraslajien tilalle ja keskustellaan lajiston muuttumisesta ihmismuistin pituisella jaksolla.

Hankkeessa tuetaan kylien maisemanhoitoa ohjaamalla maisemanhoitoa siten, että suunnitellut hoitotoimet huomioivat rehevyyden vähentämisen ja niittylajiston monipuolistumisen. Vieraslajeihin ja maisemanhoitoon liittyen tuetaan oikeiden hoitotoimenpiteiden suunnittelussa ja rahoituksen hakemisessa hoitoa tukevaan ja yhteiskäyttöön tulevaan irtaimistoon, kuten koneisiin ja laitteisiin.

Hankkeessa tehdään yhteistyötä metsästysseurojen kanssa pienloukkujen käytön osaamisen lisäämiseksi ja opetellaan vieraslajien pyyntiä. Tällä lisätään kyläläisten osaamista vieraslajien loukuttamisessa ja hävittämisessä sekä tietoutta niiden aiheuttamasta haitasta. Pyyntiä opetetaan yhdessä metsästysseurojen kanssa, samoin riistankäsittelyä huomioiden saaliin tehokas hyödyntäminen.

Teeman sidosryhmät: Maaseutuasiamiehet, paikalliset viljelijät, Lapin Martat, Pidä Lappi siistinä, Lapin alueellinen elinvoimakeskus, ProAgria Oulu, Luonnonvarakeskus, Riistakeskus, riistanhoitoyhdistys, paikalliset metsästysseurat, Lapin luonnonsuojelupiiri

7.3 AIKATAULU

Hankkeen kesto on 21 kuukautta. Hankkeen toteutusaikataulussa huomioidaan se, että siihen sisältyy kaksi kokonaista kasvukautta. Hankesuunnitelman liitteenä on tarkempi aikataulusuunnitelma.

7.4 RISKIT

Hankkeen toiminta-alue on maantieteellisesti hyvin laaja ja toiminta-alueella on lukuisia kyliä ja eri kasvuvyöhykkeitä. Laaja toiminta-alue edellyttää suunnitelmallista viestintää ja tiedottamista, jotta koko toiminta-alue saavutetaan. Hankkeen tulee pyrkiä hyödyntämään jo olemassa olevia tilaisuuksia ja tapahtumia, jossa keskeisimmät sidosryhmät ovat koolla. Hankkeen toimenpiteet tulee suunnitella vahvasti yhteisölähtöisesti ja rajata tiettyihin pilottikohteisiin, jotta hankkeen resurssit riittävät. Hankkeen toteutusajan suunnittelu siten, että siihen sisältyy kaksi kasvukautta, on haastava, koska kasvukautta tulisi edeltää huolellinen suunnitteluvaihe. Tähän on varauduttu jatkamalla hankkeen toteutusaikaa alkuperäisestä suunnitelmasta ja varaamalla kasvukaudelle enemmän työpanosta projektityöntekijän talviaikaisen työajan osa-aikaistamisella.

Yksittäisten pilottikohteiden ratkaisumallien löytäminen vaatii useamman tahon yhteistyötä ja kokeiluissa ei voi välttyä epäonnistumisilta. Usein parhaat ratkaisumallit löytyvät useamman käyttövuoden palautteen perusteella. Koska hankeaika on rajallinen, ei useamman vuoden testauksiin ja kehitystyöhön ole mahdollisuuksia. Siksi pilottikohteet tulee rajata ja pyrkiä suunnittelussa huomioimaan mm. aiemmin tehdyt kokeilut ja naapurimaiden mallit. Hankkeessa pyritään tekemään myös yhteistyötä muiden olemassa olevien hankkeiden kanssa, joista saadaan tietoa ja lisäresursseja.

Omavarainen ruoantuotanto, keräily ja kalastus, ovat voimakkaasti luontoriippuvaisia. Esimerkiksi heikko jäättilanne voi vaikeuttaa talvikalastusolosuhteita ja vähäsateinen kesä heikentää marja- ja sienisatoa. Hankkeen suunnitteluvaiheessa ei voida tietää, millaiset kasvuolosuhteet hankkeen toteutusajalle sattuu. Tähän riskiin on varauduttu laaja-alaisella toimenpidetarjottimella.

8. Ympäristö- ja ilmastovaikutusten huomiointi ja kestävän kehityksen edistäminen

Hanke tukee kestävän kehityksen tavoitteita yhdistäen toimenpiteissä ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden. Hanke tukee luonnonvarojen kestävää käyttöä lisäten osaamista riistan, kalan sekä marjojen ja sienten hyödyntämiseen päivittäisenä ravintona. Hanke nostaa näkyville hiljaisen tiedon, jolla voi olla merkitystä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Toteutettavat pilotit ovat kokonaisvaltaisia ja niissä yhdistetään kulttuurillista pääomaa ja uusinta tutkittua tietoa. Maatiaislajien suosiminen tukee osaltaan ekologista kestävyttä. Viljelyn tavoitteen on ravintoa tuottavien lajien suosiminen, jolloin toteutuu myös taloudellisen kestävyuden näkökulma. Haitalliset vieraslajit syrjäyttävät luontaisia lajeja ja aiheuttavat sukupuuttoa. Vieraslajeja torjumalla ja maisemanhoidolla tuetaan kyläympäristöjen ekologisen tilan säilymistä ja maatalousluonnon monimuotoisuutta. Haittalajien torjuntaosaamista lisäämällä tuetaan metsäluonnon alkuperäisten lajien säilymistä ja vähennetään tehokkaasti leviävien vieraslajien voimakasta kasvua. Kaikille avoimet tilaisuudet ja yhteisölliset pilotit lisäävät sosiaalista kanssakäymistä ja toimijoiden verkostoitumista. Hankkeen myötä voidaan lisätä kylien kokoisia ympäristö- ja ilmastotekoja.

9. Toiminnan jatkaminen ja tuen kohteen ylläpitosuunnitelma

Hankkeen pilotit pyritään suunnittelemaan kokonaisvaltaisesti siten, että ne jatkuvat hankkeen päättymisen jälkeen. Keskeisimmistä opeista koostetaan materiaalia, jotta tietämys leviää myös hankkeen päättymisen jälkeen. Hankkeen toiminnan jatkuvuutta pyritään varmistamaan innostamalla kyliä investoimaan ilmasto- ja ympäristötekoihin sekä tuetaan maisemanhoitoa koskevien rahoitusten haussa. Hankkeen aineeton sisältö säilytetään Leader Pohjoisin Lappi ry:n kotisivujen alla ja sitä jaetaan yhteistyötahojen käyttöön.

10. Hankkeen viestintä ja tiedottaminen

Hankkeen alussa laaditaan tarkempi viestintäsuunnitelma, verkostokartoitus ja tehdään hankkeen esittelydiat. Hankkeen aloittamisesta viestitään keskeisimmille sidosryhmille. Viestintää toteutetaan hankkeen yhteistyökumppanien kanssa ja lapset ja nuoret tavoitetaan koulujen ja Wilma-viestintäkanavat kautta.

Hankkeen tavoitteista, toimenpiteistä ja tilaisuuksista viestitään Leader Pohjoisin Lappi ry:n sosiaalisen median kanavissa. Yhdistyksellä on käytössään myös Youtube-kanava, jolle voidaan

tuottaa tilaisuuksien yhteydessä sisältöä. Lisäksi hankkeen viestintää tehdään painetun lehden avulla mainostamalla tilaisuuksia. Paikallislehtiä pyritään aktivoimaan hankkeen tiimoilta kirjoittamaan teemasta sekä viestimään hankkeen mahdollisuuksista. Tilaisuuksista, piloteista ja työpajoista tehdään myös tiedotteita ja tarjotaan niitä paikallislehtiin. Kemijärven ja Sodankylän osalta viesti saadaan kylätasolle kyläasiamiesten kanssa. Lisäksi selvitetään mahdollisuus hyödyntää Lappilaiset kylät ry:n viestintäverkostoja. Kylätason viestintää tilaisuuksista ja tapahtumista tehdään kyläyhdistysten kautta.

Hankkeelle luodaan oma alasivu Leader Pohjoisin Lappi ry:n verkkosivuille, jolla tiedotetaan hankkeesta ja kerätään hankkeessa tuotettua materiaalia ja muuta sisältöä. Hanke noudattaa EU:n maaseuturahaston viestinnällisiä ohjeita.

